

Др Гордана М. Дракић, ванредни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
G.Dragic@pf.uns.ac.rs

АКТИВНОСТИ ОДСЕКА ЗА НАРОДНО ЗДРАВЉЕ НАРОДНЕ УПРАВЕ ЗА БАНАТ, БАЧКУ И БАРАЊУ НА УНАПРЕЂЕЊУ ЈАВНОГ ЗДРАВЉА¹

Сажетак: Велика народна скупштина одржана у Новом Саду 25. новембра 1918. године представила је Велики народни савет и, као његов извршни орган, Народну управу за Банат, Бачку и Барању. Делатности Народне управе у периоду од новембра 1918. до марта 1919. године имала је изузетан значај за нормализацију прилика у свим аспектима друштвеног живота на подручју Војводине. Активности које је предузимао Одсек за народно здравље биле су од нарочите важности за становништво на подручју Војводине, јер су биле усмерене на побољшање прилика у области јавног здравља и здравствене заштите. Од судбоносног значаја била су настојања чланова Одсека за народно здравље да се оснују потребне здравствене установе, сиречи даље ширење заразних болести, едукује становништво и да здравствена нега обављана дослушно свим грађанима без обзира на њихову етничку припадност.

Кључне речи: Народна управа за Банат, Бачку и Барању, активности Одсека за народно здравље, подручје Војводине, подаци из архивских фондова.

После уласка српске војске у Нови Сад 9. новембра 1918. године, Српски народни одбор ујурбано је припремао сазивање Народне Скупштине Срба, Буњеваца и осталих Словена, поступајући у складу са закључком изнесеним на самом почетку тзв. „Пожурнице Српског Народног Одбора“.² Наиме, два дана пре него што је поздравним говорима Јаше То-

¹ Рад је настао као резултат научног ангажовања у току 2015. године на пројекту „Биомедицина, заштита животне средине и право“ чији носилац је Министарство просвете и науке Републике Србије.

² „Српске трупе ушле су у Нови Сад 9. новембра, у Вршац 10, у Сомбор 13 у Барању 14, у Сенту 15, у Бечкерек 17, у Тител и Кикинду 18. новембра“ Љубомирка Крклуш,

мића и Игњата Павласа испред зграде Матице српске „достигнут врхунац радости и одушевљења“ приликом свечаног дочека српске војске, Српски народни одбор објавио је „Пожурницу“ која је почињала речима: „Организујмо се хитно! Догађаји јуре вртоглавом брзином. Не дани, часови стварају ситуације. А ми Срби у Угарској стојимо без икакве организације“.³ У даљем тексту упућен је позив свим местима и варошима „у којима живи наш народ, ма које вере он био“ да пошаље изасланике, њих 3-5, у Нови Сад како би се Српски народни одбор организовао као „представник нашег народа у Угарској“.⁴ Пожурница је представљала реаговање Српског народног одбора на вести из неких места на подручју Баната, Бачке и Барање „да су жупаниске власти првих дана месеца новембра позвале политичке општине, да изјаве новој мађарској влади грофа Михајла Карољија поверење“.⁵ Одбор је на тај начин желео да јасно стави до знања свим општинама „да се у погледу политичког држања свог имају покоравати једино наредбама и упутствима Српског народног одбора у Новом Саду, као централног представника Бачке, Баната и Барање, који сазива Велику Народну Скупштину...“.⁶ Уследило је активно ангажовање Српског народног одбора у циљу припреме народне скупштине које је подразумевало и доношење врло напредног Изборног реда. Наиме, активно и пасивно бирачко право имали су грађани оба пола са навршених 20 година живота. Право гласа, међутим, имали су само припадници словенских националности „Срби, Буњевци и остали Словени“ како је било наведено. „Изборним редом нису били обухваћени не само Немци и Мађари, као до тад владајуће нације у Аустро-Угарској него ни Румуни, што је свакако било у вези с њиховим претензијама на Банат“.⁷ Благовремено сазвана, Велика народна скупштина Срба, Буњеваца и осталих Словена одржана је 25. новембра 1918. године у Новом Саду у позоришној дворани „Гранд-Хотела“. Осим судбоносне одлуке о отцепљењу Баната, Бачке и Барање од Угарске и њиховом присаједињењу Краљевини Србији, на Великој народној скупштини

„Стварање југословенске државе 1918. године и Војводина“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду – посвећен двадесетогодишњици Правног факултета*, Нови Сад 1979, 333.

³ *Пожурница Српског Народног Одбора у Новом Саду* од 7. новембра 1918. године, Драго Његован, *Присаједињење Срема, Баната, Бачке и Барање Србији 1918.* Збирка докумената, Нови Сад 1993, 24.

⁴ Ibid.

⁵ *Споменица ослобођења Војводине 1918.*, Нови Сад 1929, 35.

⁶ Ibid.

⁷ Лазар Ракић, „Војводина у време стварања југословенске државе 1918. године“, *Зборник радова са научној скупштини „Србија 1918. године и стварање југословенске државе“*, Београд 1989, 227.

конституисани су органи власти чије је деловање у наредном периоду имало изузетан значај за становништво.

Народна скупштина поставила је Велики народни савет и, као његов извршни орган, Народну управу. Народни савет био је састављен од 50 чланова изабраних из реда посланика присутних на Великој народној скупштини. Надлежност Савета подразумевала је доношење потребних уредаба и наредаба. Осим тога, Народни савет је требало да постави Народну управу и да, потом, врши надзор над њеним радом. Нови Сад је био седиште оба органа. Народна управа састојала се од 11 одсека-ресора са посебним надлежностима на чијем челу је стајао Народни повереник са замеником и потребним особљем. Одсеци Народне управе су били: политички послови; унутрашњи послови; правосуђе; просвета (школа и црква); финансије; саобраћај; привреда; прехрана и снабдевање; социјалне реформе; народно здравље и народна управа. Народна управа требало је да управља „означеном територијом на основу начела потпуне слободе и равноправности за све народе“. У складу с тим, „Сваки грађанин има неоспорно право, да на свом матерњем језику општи са свима властима“.⁸

На својој трећој седници, Велики народни савет извршио је избор народних повереника појединих одсека Народне управе, и њихових заменика, који су, затим, положили заклетву.⁹ На тај начин конституисан је извршни орган Народна управа за Банат, Бачку и Барању који је до свог укидања у марту 1919. године имао кључну улогу на том подручју.¹⁰ Народна управа је настојала да, преко својих одсека, у што краћем року обезбеди нормално одвијање живота грађана на подручју Војводине.¹¹ Повереници одсека отпочели су, одмах по именовану, организовање веома живе делатности.

Динамика одржавања пленарних седница Народне управе била је интензивна, што је било условљено неопходношћу решавања бројних питања из различитих области друштвеног живота. У поменутом периоду непосредно после завршетка Првог светског рата, необично значајне биле су све активности усмерене на организовање правовремене здравствене заштите становништва и обезбеђивање редовног функционисања здравствених установа. Осим Одсека за народно здравље чија активност представља предмет наше пажње, значајне мере је предузимао и Српски народни од-

⁸ Записник о раду Велике народне скупштине у Новом Саду, Д. Његован, 45.

⁹ Записник Треће седнице Великог народног савета, Самуел Јанкович, Љубомирка Кркљуш, Лазар Ракић, *Присаједињење Војводине Србији 1918*, Нови Сад 1992, 55.

¹⁰ О томе видети: Љубомирка Јудин, *О раду Народне управе за Банат, Бачку и Барању 1918-1919. године*, сепарат прештампан из Зборника за друштвене науке Матице српске 51/68.

¹¹ О томе видети: Гордана Дракић, „Судска власт на подручју Војводине од 1918. до 1919. године“, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 1–3/2002.

бор, односно месни војвођански одбори, нарочито у периоду пре одржавања Скупштине у Новом Саду и конституисања Великог народног савета и Народне управе.

Наиме, одмах пошто је формиран, Српски народни одбор се организовао у секције ради лакшег и бржег обављања послова, а затим уз посебно залагање Др. Лазе Марковића члана Секције за уређење болница и потоњег повереника Одсека за јавно здравље, уредио је своју прву болницу. Сваког дана у Нови Сад стизали су српски заробљеници и интернирани из Аустрије и Угарске којима је требало пружити болничку негу. Истовремено се нагло ширила епидемија шпанског грипа са великим процентом смртности. Крајем новембра 1918. године када је конституисана Народна управа епидемија грипа је у великој мери узела маха, те је повереник за народно здравље, у сарадњи са хуманитарним друштвима и удружењем жена, оформио још једну болницу у Новом Саду, поред две постојеће. Одсек за народно здравље као свој примарни задатак поставио је обезбеђивање услова за несметано функционисање санитетске службе „јер су се у то доба враћали масама не само Срби заробљеници из Угарске, него и из Аустрије, Немачке и Русије. Ови су доносили грип, а они из Русије и пегавца. Тога ради постављени су по Војводини на значајна одговорна места санитетске службе српски и словенски лекари, колико их је год било на расположењу...Лекари су били обавезни да сваки па и сумњив случај пегавца телеграфски јаве поверенику Народне управе који је издавао наређења, како да се у конкретном случају ради и ширење пегавца спречава“.¹²

На пленарној седници Народне управе одржаној 4. децембра 1918. године донесен је закључак да сваки повереник за свој одсек изради пословник, односно план рада, и поднесе га пленуму на одобрење.¹³ Осим тога, решено је да се устроји заједничко рачуноводство за Народну управу, а сваки повереник требало је да стави на располагање нужне податке који су се тicali ресора на чијем челу је стајао.¹⁴

На седницама Народне управе које су уследиле а које су се, како смо напоменули, често одржавале, повереници појединих одсека подносили су извештаје о планираној организацији рада у својим ресорима. Повереник Одсека за народно здравље поднео је, на седници Народне управе одржаној 10. децембра 1918. године, извештај под насловом *Сасиџав и њодела ра-*

¹² „Санитетска служба“, *Сјоменица ослобођења Војводине*, 77.

¹³ Датуми одржавања седница у новембру-децембру 1918. године на оригиналним записницима са седница Народне управе наведени су према старом календару, док их у раду наводимо према новом календару.

¹⁴ Архив Војводине, Фонд Народна управа за Банат, Бачку и Барању (у даљем тексту Ф. 76), Записник са седнице Народне управе одржане 21. новембра 1918. године.

да у Одсеку Народне управе за Б. Б. Б. за Народно Здравље. Обавестио је пленум Народне управе да је планирано да Одсек за народно здравље има четири секције са по једним референтом, од којих би тројица били лекари, а један апотекар. Прва је била *Секција за њослове лекара и лечења*. Делокруг послова којима је требало да се бави био је прилично широк. Неки од наведених послова тицали су се лекарске праксе, дисциплинарних послова лекара и особља санитарских завода, рада болница и осталих лечилишта – односно питања основних правила њиховог пословања и кућног реда, попуњавања болничких места у јавним и приватним лечилиштима, кућне неге, борбе против туберкулозе и алкохолизма. *Секција за саниитарне њослове – народно здравље* водила је рачуна о поштовању хигијенских стандарда у погледу становања, пијаће воде и животних намирница, али и о организовању одбране од „наглих зараза“, венеричних болести и трахома. У делокруг питања којима се бавила *Секција за њослове айџекара и болесничке неге* спадали су пословање аптека и апотекара, питања уређења апотекарских такса, пословање дрогерија, прегледање и исплата апотекарских рачуна за лечење у болницама, лечење сиромашних болесника, те одобравање помоћних средстава за лечење. Четврта је била *Секција за заштитиу деце и хуманиитарна удружења* која је вршила надзор над радом сиротишта. Осим тога требало је да сарађује и са друштвом Црвеног крста.¹⁵

У исцрпном извештају повереника за народно здравље, осим изложене организације и надлежности Одсека, било је наведено да је на простору који је запосела српска војска било око 35 жупанијских, градских и општинских болница и неколико приватних санаторијума. Постојало је и пет лековитих бања, од којих на подручју Војводине две: у Меленцима и Суботици. Повереник за народно здравље обавестио је пленум Народне управе да је потребно основати један државни бактериолошки завод и неколико лабораторија за контролу исправности хране и пића као и воде за пиће. Осим тога, најавио је да је планирано да ускоро пленуму поднесе посебан меморандум у којем „ће бити подробнијег говора о борби против пијанства, венеричних болести, туберкулози и о заштити деце и напуштене деце“.¹⁶ Очигледно је да се радило о болестима, односно проблемима који су због своје заступљености захтевали системско решавање што је у Одсеку за народно здравље Народне управе за Банат, Бачку и Барању било правилно уочено и схваћено.

¹⁵ Архив Војводине, Ф. 76, Кут. 2, Записник са седнице Народне управе одржане 27. новембра (по старом календару) 1918. године, *Прилој -Извештај ѡвереника Одсека за народно здравље: Сасџав и ѡдела рада у Одсеку Народне управе за Б.Б.Б. за народно здравље.*

¹⁶ Ibid.

На поменутој седници Народне управе, а у вези са поднесеним извештајем повереника за народно здравље, расправљало се и питање који Пастеров завод ће убудуће бити надлежан за подручје Војводине, с обзиром на новонастало стање. Др Марковић је предложио да би се „одсада, после претходног споразума, они, који су уједени од бесних паса и других бесних животиња, слали у Загреб у Пастеров завод а под истим условима, под којим их је и будимпештански Пастеров завод примао (Нар. Управа предујми трошкове за болеснике и њихове потребне пратиоце, те за сироте плаћа из своје благајнице, а од имућних убира трошкове путем својих извршних органа)“.¹⁷ Након што је пленум прихватио од повереника предложено решење, председавајући је кратко закључио: „Пошто смо од Пастеровог Завода у Будимпешти одсечени, упућени ћемо бити на Пастеров Завод у Загребу који ће свакако пристати на редовне услове“.¹⁸

Још једно важно питање којим се бавио извештај повереника односило се на нострификацију лекарских и диплома апотекара. Предложено је, и прихваћено од стране пленума, да се пуноважне дипломе „стечене у културним земљама и ван Угарске“ сматрају за валидне и да се не морају нострификовати. Осим тога на седници Народне управе решено је да се Великом народном савету, као законодавном органу, упути предлог да донесе закон по ком би Одсек за народно здравље био овлашћен да именује жупанијске, среске и општинске лекаре, те да их у интересу службе премешта.

Само дан након што је 20. децембра 1918. године формирана прва влада Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца одржана је пленарна седница Народне управе на којој је председник известио чланове о томе „да је у Београду склопљено централно министарство за све крајеве Срба, Хрвата и Словенаца“. У вези с том чињеницом, председник је позвао поверенике Народне управе да „ставе тој влади своје мандате на расположење и уједно да се сазове Велики Народни Савет, који би имао према новом стању учинити потребна расположења“. Након тога, на седници је поведена кратка дискусија о томе да ли Народна управа треба да демисионира и ком органу повереници треба да положе своје мандате. Чланови Народне управе одлучили су, напослетку, да се предметно питање скине са дневног реда изражавајући притом спремност да демисионирају када то буде из Београда изричито затражено.¹⁹

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Архив Војводине, Ф. 76, Кут. 2, Записник са седнице Народне управе одржане 27. новембра 1918. године.

¹⁹ Архив Војводине, Ф. 76, Кут. 2, Записник са седнице Народне управе одржане 8. децембра (по старом календару) 1918. године.

У периоду који је уследио, Народна управа је наставила са редовним радом, а поједини одсеци су настојали да у пракси спроведу планиране организационе мере, те да на терену координирају активности из домена своје надлежности. Тако је већ на наредној седници, повереник за народно здравље предложио да се у том Одсеку именују два лекара за шефове одељења за одговарајућим припадностима.²⁰ Претпостављамо да се радило о лекарима који би стајали на челу одговарајућих сектора које је повереник предвидео у свом извештају. Предлог повереника за народно здравље је примљен од стране пленума Народне управе, те је Одсек добио професионално појачање, а тиме и боље могућности за ефикасан рад.

С обзиром на то да су, како смо навели, и послови који су се тицали апотекарске делатности спадали у делокруг друге по реду секције Одсека за народно здравље, Народна управа требало је, на једној од својих седница, да донесе закључак у погледу одређених недоумица. Наиме, повереник за народно здравље др Марковић тражио је мишљење осталих чланова и председништва Народне управе о томе да ли треба признати право на рад оним апотекама које су својевремено добиле дозволу од угарског надлежног министарства, а у међувремену нису отпочеле са радом. Након краће дискусије донесено је следеће решење: „Издати генералну наредбу: све концесије које су добивене а нису ефектуирани да се поднесу Н. У. За ревизију. Наредба ће ући у Званичне Новине“.²¹ Дакле, Народна управа се определила да сваки поједини случај треба проверити, те да апотеке могу почети са радом само уз званичну дозволу издату од стране нове власти.

У међувремену на седницама Народне управе дискутовало се и томе да је нужно прецизније одредити положај тог органа према централној влади Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца, те да с тим циљем треба послати једно изасланство у Београд. Чуо се и предлог да решавање тако важног питања изискује да повереници свих одсека оду у Београд, та да се евентуално тамо одржи седница Народне управе. Напослетку је, ипак, решено да у Београд на преговоре отпутује четворочлано изасланство на челу са председником Народне управе.²² Већ на следећој седници, одржаној 26. децембра, разматран је извештај председника о учинку изасланства у погледу преговора са председником владе и другим политичким личностима. У вези с тим донесен је закључак да Народна управа поднесе своју де-

²⁰ Архив војводине, Ф. 76, Кут. 2, Записник са седнице Народне управе одржане 10. децембра (по старом календару) 1918. године.

²¹ Архив Војводине, Ф. 76, Кут. 2, Записник са седнице Народне управе за Банат, Бачку и Барању одржане 16. јануара 1919. године.

²² Архив Војводине, Ф. 76, Кут. 2, Записник са седнице Народне управе за Банат, Бачку и Барању одржане 10. децембра 1918. године (по старом календару).

мисију Великом народном савету.²³ Званичан телеграм централне владе Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца којим је тражена демисија Народне управе за Банат, Бачку и Барању прочитан је на седници одржаној 27. децембра 1918. године. Након тога су председништво и поједини одсеци отпочели са организовањем и спровођењем припремних радњи за ликвидацију тог извршног органа.

Иако се, готово, на свакој седници Народне управе, које су одржане у току јануара и фебруара 1919. године, решавало неко од питања везаних за ликвидацију појединих одсека што је свакако, по природи ствари, тада постало централна тема, на дневном реду седница била су и тзв. текућа питања, односно конкретни послови из домена појединих одсека. У записницима са седница Народне управе јасно се види да су повереници свих одсека настојали да, у времену до коначног престанка рада војвођанског извршног органа, заврше или барем приведу крају важне послове које су отпочели. Стога не треба да чуди захтев повереника за народно здравље истакнут на седници Народне управе од 10. јануара којим је тражио дозволу за именовање једног референта у свом одсеку, а који је био позитивно решен. На истој седници, повереник др Марковић обавестио је остале чланове Народне управе о томе да је у згради мађарске гимназије у Новом Саду био испражњен трећи спрат чиме су створени услови да се неки одсеци тамо сместе напоменувши притом: „Нека дотични одсеци сами воде бригу о том да просторије за себе доведу у потпун ред“.²⁴ Из садржине бројних записника са седница Народне управе јасно се види да су повереници појединих одсека одржавали колегијалне односе на завидном нивоу и да су здушно радили како би обезбедили побољшање живота грађана и консолидовање рада јавних служби на подручју Војводине. Чак ни чињеница да је Народна управа почетком 1919. године ушла у процес своје формалне ликвидације и да је требало да постепено преноси послове које је вршила на надлежна министарства, није утицала на несумњиви ентузијазам њених чланова да својим радом остваре промене у односу на претходни период.

Најбољу потврду претходног закључка представља опширан извештај о стању на пољу јавног здравља на подручју Војводине који су саставили повереник за народно здравље др Лаза Марковић, његов заменик др Сима Алексић и др Ђура Трифковић управник новосадске болнице. С обзиром на подробност његове садржине и чињеницу да су њиме били обухваћени најважнији аспекти из области народног здравља, основано можемо прет-

²³ Архив Војводине, Ф. 76, Кут. 2, Записник са седнице Народне управе за Банат, Бачку и Барању одржане 13. децембра 1918. године (по старом календару).

²⁴ Архив Војводине, Ф. 76, Кут. 2, Записник са седнице Народне управе за Банат, Бачку и Барању одржане 10. јануара 1919. године.

поставити да су посао на припреми извештаја његови писци отпочели непосредно по формирању нове власти на подручју Војводине. У овај својеврсни елаборат уграђена су свакако и искуства самих аутора – лекара који су и непосредно вршећи свој посао могли сасвим сигурно да сагледају све недостатке који су постојали у домену здравствене заштите. Осим опширности елаборат карактерише наглашено емотиван тон саопштавања утврђених чињеница и података који несумњиво нису били задовољавајући.

Наслов самог извештаја, који је гласио: *Грађа њројшв Мађара на њољу брије за народно здравље*, јасно је наговештавао да је у питању ангажовани текст о различитим аспектима у области јавног здравља на подручју Војводине. С обзиром на то да извештај није требало да буде публикован и доступан широј јавности, његова сврха била је да надлежне органе, како војвођанске тако и централне у Београду, исцрпно обавести о постојећем стању и омогући им да даље акције на унапређењу јавног здравља координирају у складу с њим.

На прве две странице овог руком писаног извештаја указано је на то да су Срби у Угарској ретко били постављани за среске, општинске и жупанијске лекаре и поред одговарајућих квалификација. Наиме, према релевантним угарским прописима нису постојале формалне препреке да лице немађарске народности буде постављено за лекара уколико је студије медицине завршило на универзитету у Угарској. Међутим, у пракси право именовања жупанијских и среских лекара имали су велики жупани који, како је истакнуто у извештају, „свесно нису хтели да постављају Србе лекаре у жупанијску и среску службу, па ни у овим нашим жупанијама, где Срби, Буњевци и Шокци имају релативну већину“. Велики жупани били су надлежни и за именовање болничких шеф-лекара жупанијских и слободно-краљевских градских болница. Да су то своје овлашћење ретко користили у сврху именовања Срба на позиције шеф-лекара, писци извештаја илустровали су следећим подацима: „У Новом Саду има два Србина лекара-шефа у болници, од којих је један (Др. Ј.С. (у извештају наведено пуно име и презиме, прим. Г.Д.)) за време рата умро, у Суботици ниједан, у Бечкерек, Панчеву и Вршцу ниједан, у Сомбору ниједан. У државној служби је био један једини Буњевац лекар: др Ф. С. (у извештају наведено пуно име и презиме, прим. Г.Д.) који је био управник државног дечјег сиротишта (сиротишта) у Суботици. Њега је мађарска влада, за време рата, после седмогодишње савесне службе, на основу новинарских денунцијација а без спроведене истраге, отпустила из државне службе“. ²⁵ Аутори извештаја су изнели мишљење да би стање у погледу морталитета, који је према

²⁵ Архив Војводине, Ф. 76, Кутија 3 – Одсек за народно здравље-Повереништво за народно здравље, Бр. 136/1919.

статистичким подацима код Срба био највиши у односу према осталим народима који су живели на подручју Војводине, свакако било боље, односно да би смртност била мања да су имали лекаре Србе који би их на матерњем језику подучили основним правилима хигијене и поступања у случају заразних болести, и поткрепили га следећим подацима: „Код одраслих Срба, с погледом на помор, у првом реду долази плућна туберкулоза, затим разне акутне и хроничне болести (цревни тифус, трахома и т.д.). Међу српском децом настаје помор највише због заразних болести и због болести желуца и црева, дакле, због нехигијенског храњења деце“.²⁶ Оштро су осудили индиферентно држање мађарских власти у погледу вршења надзора над поштовањем хигијенских правила у погледу животних услова у местима која су у већини била насељена Србима. Тврдњу да је евидентан био недостатак интереса мађарске државе да обезбеди отварање одговарајућих здравствених установа илустровали су на следећи начин: „Две мале трахомне болнице у Старом Бечеју и Жабљу је укинула а није на њихово место подигла у овим крајевима боље болнице. Али је зато марљиво издавала дозволе за отварање крчми у којима се српски свет тровао, материјално штетио и заглупљивао...“. Исцрпан извештај у коме су, осим наведеног, били изнети и подаци о дискриминацији Срба радника чланова тзв. радничких – благајница, неке врсте радничких удружења за помоћ радницима, те приликом конкурсања за добијање дозволе за отварање апотека, његови потписници завршили су својеврсним закључком: „...напомињемо да мађ. влада није допустила ни на пољу хигијене никакво српско удруживање: ни лекарско српско друштво, ни српска материнска удружења, ни друштво за сузбијање алкохолизма, венеричних болести и туберкулозе и т.д.“.²⁷

Извештају Одсека за народно здравље био је прикључен и *Додаџак* који је садржао *Списак свих Срба и Буњеваца лекара, који су сѝајали у државној и јавној служби и Списак свих Срба айошлекара*. Повереник за народно здравље у кратком допису упућеном Председништву Народне управе за Банат, Бачку и Барању замолио је Председништво да приложене спискове пошале „у Париз нашим стручњацима“, односно делегацији Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца која се тамо налазила због учешћа на Мирвној конференцији.

Питања из надлежности Одсека за народно здравље изазвала су дискусију чланова Народне управе на седници одржаној 20. фебруара 1919. године. Повереник др Марковић известио је пленум да се у вези с предстојећим избором окружног лекара у Новом Саду јавила извесна недоумица, јер је новосадски градоначелник тврдио да по наредби Народне управе но-

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid.

во градско представништво не може бирати чиновнике. Стога је повереник за народно здравље тражио од Народне управе да донесе одлуку о томе ко је био надлежан да бира окружног лекара. У подужој дебати која је уследила коначно су формулисана два предлога. Народни повереник за унутрашња дела др Игњат Павлас предложио је да се спорно питање скине са дневног реда седнице. Други предлог потекао је од повереника за привреду Мите Клицина: „да се право избора даде само оним представништвима која су организована наредбом Нар. Управе од 21. новембра 1918. бр.1 и то само на она места која су упражњена смрћу или оставком или дисциплинарним путем или путем пензионисања“. Гласањем је прихваћен други предлог, те је донесен закључак да ће се „градоначелник новосадски извести да представништво градско може бирати окружног лечника“.²⁸ На истој седници Народне управе, повереник за народно здравље обавестио је пленум да ће путовати у Београд како би у надлежном министарству разговарао о преношењу Одсека за народно здравље у Београд. Наиме, повереник др Марковић је, претходно, 4. фебруара упутио допис Председништву Народне управе са молбом да проследи надлежном министарству „предлог овог одсека за разрешење и пренос чиновника у Министарство за Народну Здравље у Београд“.²⁹

На седницама које су уследиле у данима до коначне ликвидације, односно гашења Народне управе за Банат, Бачку и Барању нису решавана питања из надлежности Одсека за народно здравље. Записник са седнице Народне управе одржане 4. марта сведочи да је њен председник прочитао члановима званичан позив Министарског савета да повереници појединих одсека буду упућени у надлежна министарства, те да ће то истовремено означити разрешење Управе од дужности које је до тада обављала.³⁰

Народна управа одржала је своју последњу седницу 11. марта 1919. године. Председник Народне управе је саопштио да је од сваког одсека примио извештај о томе на који начин је извршен пренос пословања појединог одсека у надлежно министарство чиме је формално био завршен поступак ликвидације Народне управе, те је она тог дана престала да постоји.³¹ У оквиру сваког министарства формиран су посебни одсеци са над-

²⁸ Архив Војводине, Ф. 76, Кут. 2, Записник са седнице Народне управе за Банат, Бачку и Барању одржане 20. фебруара 1919. године.

²⁹ Архив Војводине, Ф. 76, Кут. 2, Председништво Народне управе-Преписка-1919. Поменути предлог за разрешење Одсека за народно здравље не постоји приложен уз предметни допис у архивској грађи коју смо прегледали.

³⁰ Архив Војводине, Ф. 76, Кут. 2, Записник са седнице Народне управе за Банат, Бачку и Барању одржане 4. марта 1919. године.

³¹ Архив Војводине, Ф. 76, Кут. 2, Записник са седнице Народне управе за Банат, Бачку и Барању одржане 11. марта 1919. године.

лежношћу за подручје Баната, Бачке и Барање. На тај начин је и Одсек за народно здравље Народне управе интегрисан у оквир Министарства народног здравља. Сходно одговарајућим уредбама које су ближе регулисале организацију Министарства народног здравља, здравствени одсеци у његовом саставу на челу са шефом и стручним особљем требало је да спроводе самостално све послове из области јавног здравља на територији за коју су били надлежни.³²

Иако је период активног деловања Народне управе за Банат, Бачку и Барању био релативно кратак, активности које су предузимали одсеци у њеном саставу, с циљем што брже нормализације стања у најважнијим областима друштвеног живота, имале су далекосежан значај. Деловање Одсека за народно здравље било је од нарочите важности за становништво на подручју Војводине, јер је било усмерено на побољшање прилика у области јавног здравља и здравствене заштите. Од судбоносног значаја била су настојања чланова Одсека за народно здравље да се оснују потребне здравствене установе, спречи даље ширење заразних болести, едукује становништво и да здравствена нега постане доступна свим грађанима без обзира на њихову етничку припадност. Неуралгичне тачке претходног, тромог и недовољно раширеног, система здравствене заштите на подручју Војводине биле су правилно уочене, а предузете и планиране мере представљале су добру основу за изградњу новог у државноправном оквиру Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.

³² Уредба о устројству Министарства Народног Здравља, *Службене Новине Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца* 287/20.

*Gordana M. Drakić, Ph.D., Associate Professor
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
G.Drakić@pf.uns.ac.rs*

Activities of the Public Health Section of the National Administration for the Territory of Banat, Backa and Baranja on Improvement of Public Health

Abstract: *National Administration for the territory of Banat, Backa and Baranja was established at the Great National Assembly, which was held in Novi Sad in November 1918. On the same occasion the Great National Council was established as legislative authority in the territory of Vojvodina.*

National Administration was an authority of executive power and was divided into 11 sections. Each section had jurisdiction in different matters. One of them was Section of Public Health. Activities of the Section of Public Health had great significance and were aimed at improvement of health care system in the territory of Vojvodina.

In the insecure circumstances immediately after the World War I, Section of Public Health spared no effort in order to establish normal functioning in hospitals and to stem the flow of various infectious diseases in the territory under its power. Measures that Section of Public Health had undertaken, laid the good foundations for establishing new health care system within the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes.

Based on data from archives from relevant funds in the Archives of Vojvodina, some of the activities of the Section of the Public Health are presented in the paper.

Key words: *National Administration for the territory of Banat, Backa and Baranja, activities of the Section of Public Health, Territory of Vojvodina, data from archives.*

Датум пријема рада: 14.12.2015.